

Stanislaw Vincenz esszéje elé

AZ ÍRÓ MAGYAR VONATKOZÁSÚ MŰVEIRŐL

Alighanem a XIX. század termékeny regényírója, Teodor Tomasz Jeż (1824—1915) volt az első lengyel, akit Dél-Magyarország meghíletett. „Szandor Kowacz” című regényének témájául, katonaszemtanúként szerzett élményei alapján, az 1848—49-es szabadságharc eseményeit, nemzetiségi problémáit választotta. Hazánk e vidékének képét a második világháború elején Magyarországra menekült lengyel írók egyike, a hat éve elhunyt S. Vincenz vitte még közelebb olvasóihoz. Wagner Lilla író (történelmi regények, lélektani és jogi tanulmányok szerzője) és férje, Vészi Mátyás meghívására tett látogatást Hódmezővásárhelyen. Úti élményeit Vincenz tájleíró, de azt hisszük, joggal, kultúrtörténetinek is nevezhető esszéjében örökítette meg. Vendéglátójának ajánlott írását a menekültek budapesti hetilapja, a „Tygodnik Polski” két száma közölte először, 1943 augusztusában.

A „Hódmező” itt le nem fordított, filozofikus-elmékedő bevezető részét az író azzal a gondolattal indítja, hogy az egyes embert, de az emberek nagyobb csoportjait sem ismeri meg igazán környezetük, ha csupán tetteikről tud. A történelem csak fontosnak vélt tényeket, nagy tetteket jegyez fel, s ezek nem adnak teljes képet a múlt emberéről. Emlékeztet arra, hogy az emberi élet teljességének tükré-ént Arisztotelesz többre értékelte a költészetet, mint a történelmet. Az író az egyes embercsoportok által lakott táj jelentőségét, szerepét vizsgálja dél-magyarországi kirándulásán. Talán el is túlozza azt? Arra kell itt utalnunk, hogy a nagy műveltségű Vincenz nem saját filozófiai rendszerét akarja megismertetni az olvasóval, hanem csupán — szokása szerint — a természeti környezet fontosságáról szóló gondolatait engedi szabadjárá. Fantáziája helyenként csapongó, el-elkalandozik hazájába, az ókori kultúra, a világirodalom vagy a világtörténet felé. (Ez az oka annak, hogy terjedelmes esszéjének egyes kisebb részei is hiányoznak a fordításból.) A lengyel író nem a mi korunk neveltje, hiszen 1888-ban született. Ezért nem mindenben kell egyetérténünk vele. Ő maga is mentegetőzik, mert hazánkat nem eléggé ismeri. Esszéjét olvasva azonban más a véleményünk: jószemű megfigyelőnek bizonyul, és főleg kulturális kérdésekben tájékozott.

Népünk iránti rokonszenvének alighanem legnyomósabb bizonyítéka éppen sokirányú érdeklődése. Háború előtti nagy regényéhez hasonlóan itt is a természethez legközvetlenebbül kötődő emberekben, a parasztságban lát hatalmas lehetőségeket és energiát. (Talán azért, mert a két világháború közötti időszak lengyel értelmiségében csalódott, a munkásságban rejlő erőt pedig — az iparilag gyengén fejlett Galiciában felnöve — nem látta?) Igyekszik mindent több oldalról megvizsgálni. Ezt igazolja nemes ősei szellemi örökségével ellentétes demokrázizmusa, vagy a Szovjetunióról leírt gondolatsora.

1940-ben került hazánkba, ahol hamarosan a lengyel kulturális élet egyik vezéralakja lett. Feladata az volt, hogy kapcsolatot tartson a magyar szellemi élet lengyelbarát képviselőivel. Újságot szerkesztett, törődött a nálunk működő lengyel iskolákkal. Közreműködött a Budapesten nyomtatott kétnyelvű kiadványok, köztük magyar népmesék, történelmi elbeszélések, a magyar parasztság életéről szóló novellák kötetének összeállításában. Baráti szálak fűzték *Áprily Lajoshoz*, aki — mint Vita Zsigmond írja költőnk pályáját tárgyaló, 1972-es monográfiájában — „Kolozsvárt szlovákuul, majd lengyelül tanult egy lengyel író, S Vincenz segítségével. Így vállalkozhatott már a háború folyamán lengyel költők fordítására”. A lengyel író „*Magyarország kapuja*” (Brama do Węgier) címen a Dunáról, népeket, köztük a történelemben magyarokat és lengyeleket többször összekötő szerepéről, a nagy folyó menti városokról is esszét írt. (Szintén a „Tygodnik Polski” közölte 1943 őszén.) Ezt „a Duna másik partján lakó szomszédnak”, Áprilynak ajánlotta, akiről a követ-

kezőket olvassuk: „Egy kitűnő költőnél, akivel a Duna mentén ismerkedtem meg, megértésre találtam, és tudatosíthattam magamban, mi is a magyarság. Egyebek mellett az volt a véleménye, hogy az országa küldetésével tisztában levő magyar-nak ismernie kell egy szláv nyelvet, hogy megérthesse Magyarország helyzetét, hogy megértse és érezze, milyen nyelvi és etnikai elemek olvadtak bele a magyarságba”. Vincenz részt vett a fővárosunkban 1944-ben kiadott lengyel Áprily-kötet szerkesztésében, sőt tucatnyi verset is lefordított.

A lengyel író nevéhez fűződik az 1943-ban ugyancsak Budapesten megjelent Ady-válogatás bevezetője, a felszabadulás évében pedig Nógrádverőcén írta meg Shakespeare-tanulmányát. A háború befejezése után nem tért vissza hazájába, hanem egy idő múlva Franciaországban telepedett le, ahonnan egyébként ősei évszázadokkal korábban Lengyelországba kerültek. (Ez magyarázza a Vincenz név eredetét.) Magyar vonatkozásokat találunk „*Qu' une larme dans l'océan*” című, Franciaországban az 50-es években keletkezett esszéjében, és ott fejezte be a háború alatt fővárosunkban elkezdett nyelvészeti tanulmányát. „*Hódmező*” című esszéjét élete végén is fontosnak tartotta. Ezt bizonyítja, hogy a „*Magyarország kapujá*”-val együtt — 1965-ös párizsi esszékötetében ismét kiadta.

D. MOLNÁR ISTVÁN

STANISLAW VINCENZ

Hódmező

A TÁJ MÍTOSZA

...A táj, mint a történelem háttére és eredménye. Háttér, amely fennmarad, amely az emberi munka sok milliónyi verejtékcseppjének eredménye, a munkáé, amelyről keveset vagy kevéssé fontosat tudunk meg az emberi tettek írott történelméből...

Ilyen és hasonló gondolatokat ébresztett bennem a magyar Alföld egyik távoli zugában véletlenül tett kirándulás. Sajnos, különösebb előkészületek, előzetes tájékozódás nélkül mentem oda. Olyan vidékre rándultam ki, amelynek mintha nem is lett volna története: végeláthatatlan pusztába, ahol látszik a táj nagy átalakulásának nem szűnő folyamata. Magyarország földrajzának és történelmének felszínes ismerete, a gyenge nyelvtudás, a szinte automatikusan ható érzelmi motívumok hiánya... mindez természetesen nem segíti elő a mélyebb megismerést, és főleg ítéletek kimondására nem jogosít fel. Ám akárhogy is van, lehetővé teszi benyomásaink és gondolataink közvetlen leírását. Feltéve, hogy ilyen közvetlenség egyáltalán létezik, hiszen minden ember benyomásainak és ítéleteinek van pszichikai háttére. A történelmi helyek érzelmeket sugároznak ki magukból. Néha elég kimondani: Mohács, Kenyérmező, Maciejowice, Kutno, Grunwald... Másrészt, az irodalom vagy közmondások és szólások jóvoltából, egyes jelentéktelen helységeket valamilyen humoros dicsfény övez. Olyanokat, mint Abdera, mint Tarascon, mint a Mikszáth Kálmán által halhatatlanná tett Bábaszék, mint nálunk Paczykóv vagy Pipidówka. Az én felületes ismereteim szerint, mint említettem, Hódmezőnek, a magyar Alföld e szögletének nincs sem hősi, sem anekdotikus múltja. Mégis azt hiszem, az ott szemem elé táruló háttér egyhamar nem halványul el bennem. Benne van a nemzet életének folytonos jelenléte. És a lehetőségek reménye. Olyan korokban, amely csordultig van tettekkel, amelybe, úgy tűnik, nem fér már bele